FOLKTINGET

SAKKUNNIGUTLÅTANDE
Svenska Finlands folkting
3.3.2021

Mottagare: Riksdagens grundlagsutskott

Ärende: RP 241/2020 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet samt till lämnande av underrättelse enligt artiklarna 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse

Hänvisning: Skriftligt yttrande inför grundlagsutskottets möte 4.3.2021

SAKKUNNIGUTLÅTANDE

Svenska Finlands folkting (Folktinget) tackar för inbjudan till grundlagsutskottets hörande. I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag tar Folktinget ställning endast till frågor som berör den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter.

Allmänt

I nuläget finns stora utmaningar när det gäller tillgången till svenskspråkiga social- och hälsovårdstjänster. Skillnaden är stor mellan de olika delarna av Svenskfinland. Undersökningar visar att det finns brister i servicen på svenska både inom social- och hälsovården på basnivå och på specialiserad nivå (bland annat justitieministeriets utredning Språkbarometern 2020 och regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017).

Enligt förslaget kommer sju välfärdsområden (Mellersta Österbotten, Österbotten, Egentliga Finland, Västra Nyland, Vanda-Kervo, Östra Nyland, Kymmenedalen) och Helsingfors stad att vara tvåspråkiga. Den svenskspråkiga befolkningen på närmare 290 000 personer är i huvudsak utspridd på de här åtta områdena. Reformen omfattar inte landskapet Åland.

Regeringens proposition innehåller bestämmelser som formellt tryggar de språkliga rättigheterna för den svenskspråkiga befolkningen i de tvåspråkiga välfärdsområdena. Propositionen innehåller också skrivningar som ger de tvåspråkiga välfärdsområdena goda förutsättningar att förverkliga de språkliga rättigheterna i praktiken. Det finns emellertid frågor som behöver granskas närmare ur grundlagsperspektiv. Folktinget önskar därför att grundlagsutskottet fäster uppmärksamhet vid följande helheter.

FOLKTINGET

SAKKUNNIGUTLÅTANDE
Svenska Finlands folkting
3.3.2021

Förverkligandet av de språkliga rättigheterna i praktiken

I regeringens proposition om reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna konstaterades att, förutom en formellt jämlik behandling av språken, förutsätter 17 § 2 mom. i grundlagen också att den faktiska jämlikheten mellan den finsk- och svenskspråkiga befolkningen tryggas (RP 309/1993 rd).

De språkliga rättigheterna kan anses vara formellt tillgodosedda i regeringens proposition om reformen av social- och hälsovården och räddningsväsendet. Därtill är det nödvändigt att säkerställa att den svensk- och finskspråkiga befolkningen i tvåspråkiga välfärdsområden också har faktisk tillgång till tjänster på eget språk och enligt lika grunder.

Reformen medför en geografisk utvidgning av rätten att få social- och hälsovård på både finska och svenska, eftersom ett tvåspråkigt välfärdsområde ska ordna tjänster på båda språken också i enspråkiga kommuner. Den formella rätten till service garanterar emellertid inte att det finns faktisk tillgång till tjänster på båda språken.

Regeringens proposition innehåller ett flertal bestämmelser som utgör en god grund för de tvåspråkiga välfärdsområdenas möjligheter att förverkliga de språkliga rättigheterna i praktiken.

En viktig bestämmelse är förslaget till 39 § i lagen om ordnandet av social- och hälsovården. Enligt förslaget ska de tvåspråkiga välfärdsområdena avtala om samarbete och arbetsfördelning vid genomförandet av social- och hälsovårdstjänster på svenska, när det är behövligt exempelvis för att säkerställa tillgången till expertis och tjänster på svenska. Avtalet kan omfatta sådana tjänster som Kårkulla samkommun hittills har tillhandahållit och andra tjänster, såsom särskilt krävande tjänster inom missbrukarvården, dygnetruntvård inom barnpsykiatrin, vissa tjänster inom barnskyddet, andra tjänster för personer med funktionsnedsättning, talterapi och boendeservice för äldre.

Det är mycket viktigt att det första samarbetsavtalet som görs är välplanerat och utformas på ett ändamålsenligt sätt, eftersom det här är ett nytt sätt att försöka åtgärda de brister som finns när det gäller tillgången till vissa tjänster på svenska.

Avtalet omfattar endast ett fåtal tjänster, varmed de tvåspråkiga välfärdsområdena måste ha beredskap att själva ordna största delen av social- och hälsovårdstjänsterna för sin befolkning på både finska och svenska. Eftersom den svenskspråkiga befolkningens andel är liten i de flesta av de tvåspråkiga välfärdsområdena, behövs särskilda åtgärder för att skapa bästa möjliga förutsättningar för att ordna en likvärdig social- och hälsovård på finska och svenska. Det här förutsätter ett systematiskt arbete och strukturer som beaktar klientens språk och personalens språkkunskaper.

Med noggrann planering av servicenätverket, samarbete mellan välfärdsområdena, utveckling av digitala tjänster, effektivt utnyttjande av personalens språkkunskaper, en välfungerande

nationalspråksnämnd och en tvåspråkig förvaltning, samt metoder för att mäta språket som en kvalitetsfaktor i vården, finns det goda förutsättningar för de tvåspråkiga välfärdsområdena att förbättra tillgången till tjänster på svenska. Detta förutsätter emellertid att finansieringen motsvarar omfattningen av välfärdsområdenas uppgifter.

Folktinget föreslår att grundlagsutskottet fäster särskild uppmärksamhet vid det faktiska förverkligandet av de språkliga rättigheterna och betonar vikten av tillräckliga resurser för att de tvåspråkiga välfärdsområdena ska ha möjlighet att förverkliga de språkliga rättigheterna i praktiken.

För räddningsväsendets del är det därtill angeläget att se över utbildningssituationen, eftersom det finns ett stort behov av svenskkunnig heltidspersonal i nuläget. Räddningsmannautbildning på svenska har ordnats endast två gånger under 2000-talet, senast år 2012. Det här är en mycket väsentlig fråga också för Åland. Bristen på svenskspråkig heltidspersonal inom räddningsväsendet har även inverkat negativt på möjligheterna att rekrytera utbildare till kurser för avtalspersonal på svenska.

Folktinget föreslår därför att grundlagsutskottet i sitt utlåtande betonar behovet av regelbundet återkommande utbildning på svenska inom räddningsväsendet för att säkerställa tillgången till räddningstjänster på svenska.

Områdesindelningen

Regeringen föreslår att 21 välfärdsområden och Helsingfors stad ska ansvara för ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet, samt att HUS ska ansvara för vissa uppgifter inom den krävande specialiserade sjukvården. Förslaget bygger på den nuvarande landskapsindelningen, med undantag av Nyland som delas in i fem områden. Eftersom områdesindelningen för Nyland är ny, behöver dess grundlagsenlighet granskas bland annat med hänvisning till de språkliga rättigheterna.

De språkliga rättigheterna för den svensk- och finskspråkiga befolkningen är tryggade i 17 § 2 mom. i grundlagen. När förvaltningen organiseras ska man enligt 122 § i grundlagen eftersträva en indelning i sinsemellan förenliga områden så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder.

Riksdagens grundlagsutskott har konstaterat att skyldigheten att trygga de grundläggande rättigheterna förutsätter att man väljer den områdesindelning som bäst tillgodoser de grundläggande språkliga rättigheterna, om det finns alternativa områdesindelningar (bland annat GrUU 21/2009 rd och GrUU 67/2014 rd). Utskottet har också konstaterat att en situation där en språklig minoritet blir mycket liten är problematisk, då det är svårt att tillgodose den språkliga minoritetens faktiska möjligheter att få tillgång till tjänster på samma grunder som den språkliga majoriteten (GrUU 21/2009 rd).

I sin nyare praxis har utskottet förtydligat att situationen delvis är annorlunda om områdesindelningen handlar om uppgifter som anknyter till de sociala rättigheterna som tryggas i 19 § i grundlagen, såsom rätten till oundgänglig försörjning och omsorg och tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster. Då måste strävan vara att nå en lösning som samtidigt tillgodoser både språkliga och andra grundläggande fri- och rättigheter på bästa möjliga sätt (GrUU 63/2016 rd).

Med hänvisning till 17 §, 19 § och 122 § i grundlagen samt till grundlagsutskottets tolkningspraxis, konstaterar Folktinget att förslaget till områdesindelning i Nyland kan vara problematiskt med anledning av välfärdsområdet Vanda-Kervo. Andelen svenskspråkiga invånare i Vanda-Kervo är endast 2,2 procent av områdets befolkning. Andelen är därmed så liten att det i praktiken kommer att vara svårt att förverkliga tillgången till tjänster för den svenskspråkiga befolkningen på samma grunder som för den finskspråkiga befolkningen.

I samband med beredningen av en särlösning för Nyland har fyra grundlagsexperter behandlat frågan. Sammanfattningsvis kan man konstatera att experterna ansåg att 122 § i grundlagen inte är ett hinder för ifrågavarande särlösning, om Vanda-Kervos befolknings likvärdiga social- och hälsotjänster bättre tryggas i denna modell än i en modell som bättre skulle trygga de språkliga rättigheterna. Det framkom emellertid att denna bedömning skulle behöva en grundligare utredning av de språkliga konsekvenserna. Experterna framförde också att tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna måste tryggas i lag, till exempel genom att ge välfärdsområdena en skyldighet att sörja för att den finsk- och svenskspråkiga befolkningen har faktiska möjligheter att få service på eget språk.

Med hänvisning till områdesindelningen i Nyland och grundlagsexperternas utlåtanden, föreslår Folktinget att grundlagsutskottet i sitt utlåtande fäster särskild uppmärksamhet vid Vanda-Kervos svenskspråkiga befolknings faktiska möjligheter att få service på eget språk.

Demokrati

Tillgodoseendet av språkliga rättigheter är en förutsättning för att enskilda personers demokratiska rättigheter ska kunna förverkligas. De språkliga rättigheterna ska tryggas i samband med att finsk- och svenskspråkiga medborgare använder sin rösträtt i statliga val och folkomröstningar. De språkliga rättigheterna omfattar också rätten till inflytande, exempelvis enskilda personers möjligheter att påverka beslut som rör dem själva och deras livsmiljö.

Välfärdsområdets fullmäktige har det övergripande ansvaret för att säkerställa invånarnas språkliga och demokratiska rättigheter inom verksamhetsområdet. I och med att ansvaret för ordnandet av social- och hälsovården överförs från kommuner och samkommuner till välfärdsområden, blir det ansvariga området större och den språkliga minoritetens relativa andel minskar i de flesta tvåspråkiga välfärdsområden. Detta kan i sin tur leda till att den svenskspråkiga befolkningens

möjlighet till inflytande i beslutsfattandet försämras. Förslaget att införa en nationalspråksnämnd i varje tvåspråkigt välfärdsområde är därför nödvändigt.

Enligt förslaget överförs också ansvaret för organiseringen av räddningsväsendet till välfärdsområden, vilket innebär att även räddningsväsendets tjänster ingår i nationalspråksnämndens uppgiftsområde.

Folktinget anser att förslaget till bestämmelse om nationalspråksnämnden är väl utformat. För att nämnden ska kunna fullfölja de välmotiverade och ambitiösa uppgifter som föreslås, bör den ha verklig insyn i välfärdsområdets verksamhet, faktiska möjligheter att påverka välfärdsområdets beslutsfattande och i synnerhet tillräckliga personalresurser. Resurserna måste motsvara de omfattande uppgifter nämnden har. Folktinget understöder också regeringens förslag att nämndens ordförande ska ha närvaro- och yttranderätt i välfärdsområdets styrelse, eftersom det främjar ett fungerande samarbete.

Utan reella verksamhetsförutsättningar har nämnden i praktiken inte möjlighet att utföra de uppgifter som föreslås i bestämmelsen. Nämnda åtgärder är också en förutsättning för att den språkliga minoriteten ska ha faktiska möjligheter att utöva sin demokratiska rätt att påverka beslutsfattandet inom de tvåspråkiga välfärdsområdena.

Folktinget föreslår att grundlagsutskottet i sitt utlåtande betonar vikten av att nationalspråksnämnden har reella verksamhetsförutsättningar och tillräckliga resurser för att den språkliga minoriteten ska ha faktiska möjligheter att utöva sin demokratiska rätt att påverka beslutsfattandet inom de tvåspråkiga välfärdsområdena.

Vänligen,

Christina Gestrin
folktingssekreterare
Svenska Finlands folkting

Johanna Lindholm
sakkunnig
Svenska Finlands folkting